

MICHAEL TAYLOR: **Community, Anarchy and Liberty**. Cambridge University Press, Cambridge 1982. 184 s.

Valtioon kohdistuvan kritiikin voimistuessa sekä oikealla että vasemmalla on myös anarkismista jälleen alettu puhua vakavasti. Oikealla, »libertariaanien» joukossa toistaiseksi vain muutama eksentrikko on uskaltanut ehdottaa, että valtio voitaisiin kokonaan pyyhkäästä sivuun. Selvimmin tällaista »anarkokapitalismia» edustaa Murray Rothbard, mutta Robert Nozickin »minimaalinen valtio» on sitä melko lähellä: perusidea on, että kaikki valtion nykyiset funktiot voitaisiin hoitaa markkinamekanismin avulla.

Toisaalta anarkistiset ideat ovat 60-luvulta lähtien kelluneet »vastakulttuurin» eri aalloilla muiden aatteiden joukossa. Tämä harrastus on tuottanut anarkismin aatehistorioita ja klassikoiden uusintapainoksia, mutta kovin vähän sellaista jota voisi kutsua poliittiseksi teoriaksi. Anarkismi on innoittanut monia hyviä kaunokirjailijoita mutta kovin harvoja teräviä ajattelijoita: poliittinen teoria on kautta aikojen keskittynyt perustelemaan valtion välttämättömyyttä. Anarkistisen poliittisen teorian peruskysymys on olennaisesti sama jonka Platon suuntasi demokraateille: miksi

vapaat miehet eivät voisi halutessaan valita itselleen tyrannia? Hieman modernimmin voimme sanoa, että anarkia näyttää väistämättä olevan epästabili tila, mitä hyviä ominaisuuksia sillä sitten uskommekin olevan, ja tästä syystä siihen ei ole syytä pyrkiä.

Englantilaisen poliittisen filosofin Michael Taylorin uusi kirja on harvinaisen selkeä yritys vastata anarkismin perusongelmaan; Taylor on aikaisemmin kehitellyt vapaaehtoisesta kooperaation teoriaa tärkeässä peliteoreettisessa tutkimuksessaan »Anarchy and Cooperation».

Teoksensa alkupuolella Taylor torjuu Nozickin ja muiden libertariaanien ajatuksen jonka mukaan markkinamekanismi ja omistusoikeudet voisivat hoitaa valtion keskeiset tehtävät. Tässä kritiikissä ei juuri ole uutta: tietyt kollektiivihyödykkeet, erityisesti järjestys ja turvallisuus joiden ulkopuolelle ei voi sulkea ketään ja jotka liittyvät itse omistusoikeuksien ja sopimusten varmistamiseen, eivät ole markkinavoimien tuotettavissa. Kuten Kenneth Arrow on todennut, kapitalismi voi toimia vain, jos tietyt asiat eivät ole ostettavissa. Taylorilla on siis edessään radikaalien tuttu dilemma: hän ei ole tyytyväinen sen enempää valtioon kuin markkinoihinkaan. Toisin kuin useimmat samaan dilemmaan joutuneet, Taylor yrittää tarjota positiivisen vaihtoehdon.

Taylorin määritelmän mukaan anarkia ei ole ristiriidassa sosiaalisen järjestyksen kanssa. Anarkiassa voi vallita pitkällekin kehittynyt työnjako ja tiukka sosiaalinen kontrolli. Olennaista on, että anarkiassa poliittinen valta on vain hyvin vähän keskittynyt ja poliittinen työnjako vähäinen, normien ja päätösten vahvistamista ei ole uskottu määrättyille yksilöille. Mikäli anarkia määritellään tällä tavoin, Homo sapiens on suurimman osan historiastaan elänyt anarkiassa, ja elää monin paikoin vieläkin.

Anarkian vallitessa sosiaalinen järjestys on mahdollinen vain yhteisöissä, joissa suhteellisen pieni määrä ihmisiä elää jatkuvassa henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa, ja jossa kaikki kollektiiviseen toimintaan osallistuvat tuntevat toisensa. Taylor nojaa tässä Olsonin tunnettuun teoriaan, jossa

spontaanin yhteistyön syntyminen osoittaa ratkaisevasti riippuvaksi osallistujien lukumäärästä. Taylor tarkastelee yksityiskohtaisesti niitä sosiaalisen kontrollin menetelmiä, joita valtiottomissa yhteisöissä eri aikoina on sovellettu kollektiivisessa toiminnassa syntyvien »free rider» -ongelmien ratkaisemiseksi. Olennaisia keinoja ovat vuorovaikutuksesta pidättäytyminen, häpäiseminen ja ääritapauksissa yhteisön ulkopuolelle sulkeminen. Taylorin lopputulos on, että pienessä yhteisössä tällaiset kontrollikeinot (joille on yhteistä se, että kaikki yhteisön jäsenet osallistuvat niiden soveltamiseen), voivat hyvin olla tehokkain tapa ratkaista kollektiivisen toiminnan ongelma. Koko tarkastelu perustuu poliittisen antropologian tuloksiin. Taylorin paradigmaattiset esimerkit anarkiassa elävistä yhteisöistä ovat useimmat peräisin antropologien kuvauksista; moderneihin yhteisökokeiluihin hän suhtautuu selvästi skeptisemmin.

Mikä tämän suhteellisen laajan valtiottomia yhteisöjä koskevan katsauksen merkitys sitten on? Mielestäni ei kovin suuri. Toki olemme ennenkin tienneet sen tosiasian, että ihmiset voivat elää yhdessä, vieläpä varsin siedettävästi, ilman modernia länsimaista valtiota. Melko ilmeiseltä tuntuu myös, että tällaisen yhteisön jäsenien preferenssien on oltava toisella tavalla »sosiaalisia» tai »toiset huomioonottavia» kuin mitä tyypillisissä rationaalisen toiminnan malleissa oletetaan.

Poliittisen teorian kannalta kiinnostavin kysymys on kuitenkin mitä normatiivisia johtopäätöksiä tästä olisi tehtävä. Jos anarkia kerran on ollut vallitseva yhteiskunnallisen järjestyksen muoto vuosituhansien ajan, miksi valtio tällä hetkellä tuntuu siihen verrattuna niin ylivoimaiselta?

Taylor käsittelee lyhyesti (liian lyhyesti, sanoisin) eräitä valtion syntyä koskevia teorioita. Hänen oma teoriansa on hyvin yksinkertainen: erityyppiset ulkoiset haasteet pakottavat yhteisöt ylläpitämään tiukempaa sisäistä kuria, ja tämä vahvistaa jokaisessa yhteisössä idullaan olevaan poliittista työnjakoa. Kerran synnyttyään valtio leviää epidemian tavoin: se joko alistaa muita yhteisöjä tai luo niille uhkan, joka pakottaa ne puolestaan ottamaan käyttöön

poliittisen työnjaon. Tässä selityksessä jää pakostakin paljon hämäräksi. Jos yhteisö periaatteessa kykenee hoitamaan samat tehtävät ilman valtiota, mitkä ovat ne erityistilanteet joissa valtio on yhteisöä niin paljon etevämpi, ja miksi valtiot niin harvoin muuttuvat takaisin yhteisöiksi?

Normatiiviselta kannalta mielenkiintoisin on Taylorin kirjan vapautta käsittelevä luku. Vastoin monia anarkisteja, Taylor ei väitä että vapaus olisi yhteisöissä maksimaalinen, mutta toisin kuin liberaalit hän ei myöskään pidä vapautta ja yhteisöä yhteensopimattomina. Aluksi hän käsittelee yhteisön ja puhtaan negatiivisen vapauden suhdetta. Taylorin mukaan vapaus on yksinkertaisesti mahdollisuus tehdä tekoja kenenkään toisen estämättä. Tämän negatiivisen määritelmän mukaan esimerkiksi se, että emme saa pitää orjia, rajoittaa vapauttamme — johtopäätös joka ehkä tuntuu omituiselta. Toisaalta tämä yksinkertainen määritelmä ei sido meitä mihinkään määrättyjen oikeuksien järjestelmään: esimerkiksi Nozickin teoriassa on se epäintuitiivinen piirre että yksilöille oletetaan tiettyjä oikeuksia niitä sen kummemmin perustelematta. Koska määritelmä on näin yksinkertainen, Taylorille ei tuota kovin suuria vaikeuksia osoittaa, että yhteisön ei tarvitse rajoittaa jäsentensä vapautta sen enempää kuin valtion.

Prolemaattisempi kysymys on yksilön autonomisuus yhteisössä. Taylor toteaa, että yksilön autonomia on toivottoman epäselvä käsite, mutta epäilemättä autonomiaan normatiivisessa mielessä kuuluvat tietty rationaalisuus ja mahdollisuus punnita periaatteita ja toimintavaihtoehtoja kriittisesti. Sosiologian perusoppeihin kuuluu, että Taylorin tarkastelemissa valtiottomissa yhteisöissä yksilöiden tyypillisesti ei oleteta toimivan tällä tavoin: niitä pidetään »tradition ohjaamina» tai »mekaanisesti solidaarisina». Taylor siirtääkin tässä tapauksessa tarkastelun teollisen yhteiskunnan sisään syntyneisiin utooppisiin yhteisöihin ja kommuuneihin. Hän suhtautuu niihin varsin realistisesti: monille vapaaehtoisille, aatteelliselle pohjalle syntyneille yhteisöille on ominaista yhteisön perusideologian pakonomainen noudattaminen, hyväksytyjen nor-

mien reifikaatio. Mutta Taylorin johtopäätökset jäävät hämäräksi. Hän väittää, että juuri samat seikat jotka tarkastelluissa yhteisöissä ovat esteenä yksilöiden autonomialle estävät näitä utooppisia yhteisöjä muodostumasta aidoiksi yhteisöiksi. Toinen mahdollinen johtopäätös voisi tietysti olla, että modernin teollisuusvaltion sisään perustetut Sointulat välttämättä edellyttävät vahvaa ideologista sitoutumista, koska yhteisöä koossapitävä sosiaalinen kontrolli ei synny spontaanisti. Yhteisöelämän ja autonomian yhteensopivuus jää Taylorilta osoittamatta. Tämä on valitettavaa, koska ongelma on itse teorian kannalta keskeinen. Intuitiivisesti tuntuisi luontevalta ajatella, että oikeudellisesta ja taloudellisesta kontrollista vapautuminen olisi välttämättä ostettava jonkinasteisella persoonallisella alistumisella.

Kirjan jälkipuheessa Taylor esittää utopiansa, yhteisöjen valtiottoman maailman. Tässä hän viittaa lyhyesti niihin aiheisiin joita teoksessa muuten ei käsitellä: yhteisöjen välisiin suhteisiin ja mahdollisuuksiin siirtyä valtioiden hallitsemasta järjestelmästä yhteisöjen järjestelmään. Taylor olettaa, että vaikka yhteisöjen välisissä suhteissa voisi olla runsaasti ongelmia, ne eivät kuitenkaan muodostuisi yhtä ongelmallisiksi kuin nykyisten valtioiden väliset suhteet. Mutta jos teoria valtioiden synnystä ja leviämisestä hyväksytään, valtiottomien yhteisöjen maailma on epästabili, vaikka yhteisöt erillisinä olisivatkin stabiileja. Taylorin kuvaamat yhteisöjen sisäiset kontrollin keinot eivät voi kovin laajasti toimia yhteisöjen välisten ristiriitojen säätelijöinä, koska ne perustuvat yksilöiden väliseen henkilökohtaiseen vuorovaikutukseen. Kilpailutilanteet luultavasti suosivat yhteisöjä, jotka alistuisivat ottamaan käyttöön valtiolle ominaisia poliittisia rakenteita.

Teoksessa ei myöskään pohdita yhteisöjen taloudellista puolta. Lähtöolettaamus on, että valtiottomat yhteisöt ovat välttämättä pieniä. Valtion kaltaiset organisaatiot voisivat kasvattaa jäsenmääränsä vapaammin, ja päästä nauttimaan laajemman työnjaon ja suurtuotannon eduista. Kaikenkaikkiaan: sosiaalisen järjestyksen ongelma muuttuu

Taylorin utopiassa yhteisöjen välisen järjestyksen ongelmaksi.

Edellä sanotusta huolimatta Taylorin anarkismin puolustus on kiinnostava. Jos kirjaa lukee rinnan »Anarchy and Cooperation»-teoksen kanssa, hahmottuu teoria jolla on paljon samoja ansioita kuin esimerkiksi Rawlsin ja Nozickin teorioilla: omaperäinen metodinen lähestymistapa ja klassisten politiikan teorian ongelmien hedelmällinen uudelleenasettelu. Yhteisöllä, Taylorin peruskäsitteellä, tulisi olla paikkansa muussakin kuin anarkistisessa poliittisessä teoriassa.

Erik Lagerspetz